

Г. В. Капленко

кандидат економічних наук, доцент,
Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів

**ПРО ВИКОРИСТАННЯ ВІДОМОСТЕЙ З ІСТОРІЇ УКРАЇНИ ТА ІСТОРІЇ
УКРАЇНСЬКОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ДУМКИ В ПРОЦЕСІ ВИКЛАДАННЯ У
ВІТЧИЗНЯНИХ ВИШАХ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«АДМІНІСТРАТИВНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ»***

Стаття покликана привернути увагу до можливостей використання відомостей з історії України та її економічної думки в процесі викладання у вітчизняних вишах навчальної дисципліни «Адміністративний менеджмент» з метою активізації засвоєння українськими студентами змісту цієї дисципліни, посилення їх патріотичних почуттів і готовності до участі в державотворчих процесах. Ці можливості продемонстровано в статті за допомогою прикладів, які стосуються: 1) розвитку української кооперації на землях Галичини та Західної Волині під час їх перебування в складі Другої Речі Посполитої; 2) внеску Є. Є. Слуцького в створення прагматології; 3) уявлень І. В. Вернадського про мотивацію трудової діяльності; 4) ролі І. В. Вернадського в розробці теорії потреб; 5) оборони столиці Західно-Української Народної Республіки.

Ключові слова: адміністративний менеджмент, патріотичний, кооперація, прагматологія, мотивація, потреби, лідерство.

**Kaplenko H. ON USING INFORMATION FROM THE HISTORY OF UKRAINE AND THE HISTORY OF
UKRAINIAN ECONOMIC THOUGHT IN THE PROCESS OF TEACHING THE DISCIPLINE
“ADMINISTRATIVE MANAGEMENT” IN DOMESTIC UNIVERSITIES***

This article is aimed at drawing attention to the opportunities of using the information from the history of Ukraine and its economic thought in the process of teaching the discipline “Administrative management” in domestic universities with the objective of enhancing the assimilation of the contents of this discipline by the Ukrainian students, strengthening their patriotic feelings and readiness to participate in the state-forming processes. These capabilities are demonstrated in the article by using the examples that relate to: 1) the development of the Ukrainian cooperative societies in the lands of Galicia and Western Volyn during their stay as the part of the Second Polish Republic; 2) the contribution of Ye. Ye. Slutsky in the creation of praxeology; 3) the views of I. V. Vernadsky on labour activity motivation; 4) the role of I. V. Vernadsky in the development of the theory of requirements; 5) the defense of the capital of the Western Ukrainian People's Republic.

Key words: administrative management, patriotic, cooperation, praxeology, motivation, needs, leadership.

Необхідність використання в процесі викладання у вітчизняних вишах навчальної дисципліни «Адміністративний менеджмент» відомостей з історії нашої країни та її економічної думки обумовлена щонайменше трьома чинниками. По-перше, «...звернення до історії як до вчителя ніколи не припинялося й навряд чи припиниться...» [1, с. 285]. По-друге, «...Україна має древню і величну культуру та історію, досвід державницького життя, які виступають потужним джерелом і міцним підґрунтям виховання дітей і молоді» [2]. По-третє, логічно видається гіпотеза, що чим більше посилюватимуться патріотичні почуття українських студентів, тим більше наповнення навчального матеріалу

українознавчою інформацією сприятиме активізації його засвоєння ними.

Нам невідомі наукові публікації, присвячені темі даної статті. Проте маємо зазначити, що є чимало наукових праць, дотичних до цієї теми. Це насамперед праці, присвячені ролі історії в активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів та покращанню постановки роботи з патріотичного виховання у вишах.

Метою статті є продемонструвати можливості використання відомостей з історії нашої країни та її економічної думки для вдосконалення викладання у вітчизняних вишах навчальної дисципліни «Адміністративний менеджмент».

* Стаття підготовлена в рамках виконання кафедрою економіки та менеджменту ЛНУ імені Івана Франка наукового проекту «Розробка управлінської доктрини та інструментарного апарату оцінювання взаємодії і активізації домінант державотворчого патріотизму нації».

* This article was prepared in the framework of fulfilling the scientific project “Development of administrative doctrine and instrumental apparatus of evaluating the interaction and activation of dominants of state-forming patriotism of the nation” by the Department of economics and management of Ivan Franko National University of Lviv.

Почнемо з теми, присвяченої концептуальним аспектам адміністративного менеджменту. Говорячи в процесі її розкриття про синергетичний метод як про один із компонентів методології наукового дослідження проблематики адміністративного менеджменту, викладач може звернутися до досвіду розбудови української кооперації на землях Галичини та Західної Волині під час їх перебування в складі Другої Речі Посполитої. Як відомо: а) кінцева мета синергетики – «...відкриття закономірностей, які лежать в основі самоорганізації систем, що вивчаються різними науками» [3, с. 25], а її найважливіше питання – «...в який спосіб у результаті взаємодії окремих елементів системи виникає порядок?» [3, с. 189]; б) синергетика показує, що існує шлях резонансного збудження бажаних структур за допомогою дій, яким властивий «...незвичайний ефект: не величина діяння, а його розподіл, просторова й часова організації потрібні для ефективного управління» [4].

Усе це ми спостерігаємо в історії кооперативного руху, квінтесенцією якого є громадсько-економічна самоорганізація й забезпечення її ефективності саме за рахунок дій синергетичного характеру. Якщо ж говорити про кооперативний український рух на землях Галичини й Західної Волині під час їх перебування в складі Другої Речі Посполитої, то слід відмітити, що завдяки таким діям:

а) цей рух між двома світовими війнами зумів спрямувати з користю численних представників української молоді, які не з власної вини не змогли закінчити чи мусили перервати своє навчання; дав їм змогу віднайти в ньому власну мету життя, основу особистого добробуту, повагу в суспільстві; виплекав цінні кадри відданої йому сільської й міської фахової інтелігенції [5, с. 329];

б) українство захопилося завданням «творити історію» з малих справ своєї щоденної праці, об'єднаної в солідарній громадсько-економічній організації, яка дуже сильно сприяла його змаганням за право бути господарем на власній землі [5, с. 330];

в) економічна міць західноукраїнського кооперативного руху в Другій Речі Посполитій неухильно зростала й наприкінці 1930-х років була вельми значною. Достатньо вказати на такий факт: з його боку надійшла пропозиція фінансувати закупівлю модерної зброї для 15000 захисників Карпатської України [6, с. 349].

Також у процесі висвітлення концептуальних аспектів адміністративного менеджменту, характеризуючи у контексті розкриття місця цієї науки в системі наукових знань її зв'язок із наукою про раціональну діяльність – праксеологією, слід торкнутися ролі в створенні останньої визначного українського математика й економіста Є. Є. Слуцького. Важливе значення його опублікованої 1926 року розвідки «Етюд до проблеми будовання формально-праксеологічних засад економіки» для становлення праксеології визнав Т. Котарбінський – автор першого систематичного трактату про цю науку [7, с. 563–564; 8].

Під час розгляду питань мотивації праці доцільно навести два приклади, які свідчать про вагомість

внеску визначного українського політеконома й статистика І. В. Вернадського в скарбницю світової економічної думки.

Один із цих прикладів дозволяє продемонструвати, що ще в XIX ст. представник вітчизняної економічної науки наблизився до такого розуміння мотивації праці, яке становить суть однієї з найвпливовіших сучасних теорій мотивів трудової діяльності – теорії Ф. Херцберга. Згідно з останньою «...максимальне розкриття свого потенціалу людина може знайти лише в діяльності, що має осмислену прив'язку як до її власних потреб, так і до потреб усього суспільства» [9, с. 223], а в одній із праць І. В. Вернадського читаємо: «...у кожній людині не можна не відкрити слідів природної нехоті до праці. Пристрасть, або особлива схильність до певного роду занять у декотрих випадках перемагає цю нехоть... Іноді людина захоплюється внутрішнім покликанням, величчю наміченої мети...» [10, с. 703].

Інший приклад можна використати в процесі висвітлення теорії мотивації А. Маслоу. Цей приклад характеризує внесок І. В. Вернадського в створення теоретичних підвалин теорії потреб.

Як відомо, І. В. Вернадський присвятив потребам, питання про які вважав центральним для політичної економії, свою магістерську дисертацію, «і в багатьох наступних, більш зрілих працях... розглядав чи не всі економічні категорії та проблеми крізь призму теорії потреб, розвиваючи й поглиблюючи останню» [10, с. 283]. У цьому відношенні є показовим таке: у своїх нотатках до курсу політичної економії Г. Шторха І. В. Вернадський зазначив, що політичну економію в широкому її значенні можна розглядати «...як науку, що досліджує ті функції або процеси, які відбуваються в суспільстві для задоволення людських потреб» [10, с. 699].

Торкаючись внеску І. В. Вернадського в теорію потреб, Р. Г. Баландін писав:

«І. В. Вернадський уважав, що політична економія повинна перш за все вивчати потреби людини й засоби їх задоволення. Усі людські потреби він ділив на дві частини: прагнення до самозбереження та до самовдосконалення. <...> На думку І. В. Вернадського, боротьба цих двох потреб створює людську особистість і водночас впливає на життя суспільства.

Отож, у людині одночасно присутні прагнення до спокою, комфорту й неусвідомлена потреба боротьби, дії, змагання. Суспільство має надавати людині можливість для задоволення всіх цих потреб» [11].

При цьому Р. Г. Баландін зробив таке застереження: «Подібні погляди на предмет політичної економії зараз видадуться наївними й застарілими» [11]. Це застереження міститься в книжці, написаній і виданій у Радянському Союзі. Вона побачила світ у Москві 1979 року. Минуло небагато років, і у сфері пострадянської економічної освіти одним із найбільш популярних став підручник К. Р. Макконнелла й С. Л. Брю, у якому предметом економічної теорії визначено пошук ефективних шляхів використання рідкісних ресурсів у виробництві товарів і послуг для задоволення матеріальних потреб [12, с. 27]. Що ж стосується

згаданих прагнень до самозбереження й до самовдосконалення та боротьби між ними, то, говорячи про це, не можна не згадати про такі слова А. Маслоу: «...конфлікт між силами самозбереження й силами розвитку (за А. Маслоу, силами розвитку є група сил, яка «...підштовхує людину до досягнення цілісності й унікальності своєї особистості, до повного здійснення всіх своїх здібностей, до впевненості перед лицем зовнішнього світу й, у той же час, до здатності прийняти своє глибинне, істинне, несвідоме Я» [13], а отже, вони передбачають самовдосконалення людини. – Г. К.) я вважаю екзистенціальним, таким, що сягає корінням самих глибин людської природи, одвічно й невідбутно» [13].

Складову теорії потреб І. В. Вернадського становлять його думки із приводу важливості розробки та високої точності прогнозів попиту. Так, у нотатках до курсу політичної економії Г. Шторха в контексті висвітлення питання про потреби він писав, що «...починання (у сфері діяльності із продукування якихось благ. – Г. К.)... необхідно передуює усвідомлення міри певних потреб у суспільстві й існуючих засобів їх задоволення, або... знання запиту (попиту. – Г. К.) і пропозиції певного роду предметів» [10, с. 841], та відносив правильне визначення розміру виробництва до тих умов, недотримання яких загрожує невдачею справи, котра чудово провадиться в усьому іншому [10, с. 845]. Привернення уваги студентів до цього аспекту теорії потреб І. В. Вернадського є доцільним в процесі викладання навчальної дисципліни «Адміністративний менеджмент» через те, що за А. Файолем – засновником школи адміністративного менеджменту – однією з п'яти адміністративних операцій є передбачення [14, с. 362], під яким цей теоретик і практик управління фактично розумів діяльність із планування та прогнозування [14, с. 367], а, як відомо, у сфері економіки одним із найважливіших напрямів останнього часто є розробка прогнозів попиту¹. Цим прикладом доцільно скористатися в процесі розгляду питання про функції адміністративного менеджменту.

На наш погляд, з метою реалізації завдань з активізації патріотичного виховання доцільно використовувати й приклади тих дій та ідей українських учасників історичного процесу, які мали негативні наслідки для нашої державності та українського суспільства². Приміром, у контексті

¹ Успішне прогнозування попиту передбачає розуміння механізму функціонування ринку. У зв'язку із цим слід зазначити, що в І. В. Вернадського зустрічаємо ряд важливих зауважень із приводу цього механізму. З одного з них, а саме з такого: «Наше незнання, наші лінощі або наше недбальство, а іноді й наша гордість (курсив наш. – Г. К.) можуть змінювати ціну речей, збільшуючи або знижуючи її...» [10, с. 833], – видно, що він уважав необхідним указати на існування феномена, який був досліджений багатьма десятиліттями пізніше Т. Вебленом і відомий у сучасній літературі як демонстраційне марнотратство.

² Потрібно лише, щоб звернення до таких прикладів відбувалося в рамках того, що Н. М. Яковенко визначила як «...перефокусування “страдницької” історії на, сказати би, історію “оптимістичну”» [15]. Загальне уявлення про це перефокусування дають такі слова Н. М. Яковенко: «Справа, отже, в концептуальному акценті: чи ми зосереджуємо оповідь лише довкола оплакування наших історичних кривд і невдач, чи, не

висвітлення в курсі адміністративного менеджменту питання про його методи не буде зайвим згадати про такий факт з історії Західно-Української Народної Республіки: «Полк. Стефанів (він командував українськими захисниками Львова з 9 листопада 1918 року. – Г. К.) був, як відомо, занадто ексклюзивний, шефа штабу не мав і взагалі ніякого співділення в командуванні не хотів знати. Прикази видавав звичайно без попереднього обміркування з кимось другим, пляни укладав сам і на швидку руку... так, що крім нього ніхто більше не знав його намірів»³ [16, с. 411–412].

Використання відомостей з історії України та її економічної думки в процесі викладання у вітчизняних вишах навчальної дисципліни «Адміністративний менеджмент» сприятиме підвищенню ефективності цього процесу, закріпленню й поповненню раніше здобутих студентами історичних та історико-економічних знань, стане серйозною підмогою в реалізації Стратегії національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016–2020 роки, затвердженої Указом Президента України від 13 жовтня 2015 року № 580/2015, і Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді, затвердженої наказом Міністерства освіти і науки України від 16 червня 2015 року.

Список використаних джерел

1. Конрад Н. И. Избранные труды / Н. И. Конрад. – М. : Наука, 1974. – 469, [3] с.
2. Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді : дод. до наказу М-ва освіти і науки України від 16 червня 2015 р. № 641. – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/usingovivni/novini/2015/06/16/nacjonalno-patriotichne-vihovannya/>.
3. Хакен Г. Тайны природы. Синергетика: учение о взаимодействии : [монография] / Г. Хакен ; пер. с нем. – М. ; Ижевск : Ин-т компьютер. исследований, 2003. – 319, [1] с. – Режим доступа: <http://klex.ru/54d>.
4. Курдюмов С. П. Синергетика: начала нелинейного мышления / С. П. Курдюмов, Е. Н. Князева // Сайт С. П. Курдюмова. – Режим доступа: <http://spkurdyumov.ru/what/sinergetika-nachalanelinejnogo-myshleniya/>.
5. Витанович І. Історія українського кооперативного руху / Ілля Витанович. – Нью-Йорк : Т-во укр. кооперації, 1964. – 624 с. – Режим доступу: <http://diasporiana.org.ua/ukrainica/8001-vitanovich-istoriya-ukrayinskogo-kooperativnogo-ruhu/>.
6. Шанковський Л. Українська Галицька Армія: воєнно-історична студія / Лев Шанковський. – Львів : НТШ, 1999. – 396, [1] с.

замовчуючи цих-таки невдач, підкреслимо, що, всупереч усьому, ми вижили?» [15].

³ Коментуючи цей факт, О. Кузьма зазначив: «У критичних моментах така самодержна тактика головного команданта, оскільки він не є першорядним стратегічним талантом, являється дуже ризиковою і небезпечною» [16, с. 412]. На його думку, «...полк. Стефанів, старшина енергійний і підприємчивий, впав жертвою хибної організації оперативного штабу» [16, с. 420].

7. Злупко С. М. Історія економічної теорії : підручник / С. М. Злупко. – 2-ге вид., випр. і доп. – Київ : Знання, 2005. – 719, [1] с. – Режим доступу: <http://mexalib.com/view/119296>.
8. Котарбинський Т. Развитие праксеологии / Т. Котарбинский. – Режим доступа: www.bogdinst.ru/vestnik/doc02/07.doc.
9. Херцберг Ф. Мотивация к работе / Ф. Херцберг, Б. Моснер, Б. Блох Снидерман ; пер. с англ. – М. : Вершина, 2007. – Режим доступа: www.al24.ru/wp-content/uploads/2015/01/фре_1.pdf.
10. Вернадський І. Витоки. Творча спадщина у контексті історії економічної думки в Україні / І. Вернадський ; за ред. В. Д. Базилевича. – Київ : Знання, 2009. – 862, [2] с.
11. Баландин Р. К. Вернадский: жизнь, мысль, бессмертие / Рудольф Константинович Баландин. – М. : Знание, 1979. – Режим доступа: <http://vernadsky.lib.ru/e-texts/archive/balandin.html>.
12. Макконнелл К. Р. Экономикс: принципы, проблемы и политика : пер. с англ. 11-го изд. / Кэмпбелл Р. Макконнелл, Стенли Л. Брю. – Киев : Хагар-Демос, 1993. – 785 с.
13. Маслоу А. По направлению к психологии бытия / Абрахам Маслоу. – Режим доступа: http://royallib.com/book/maslou_abraham/po_napravleniyu_k_psihologii_bitiya.html.
14. Файоль А. Учение об управлении / А. Файоль // Научная организация труда и управления / под общ. ред. А. Н. Щербаня. – М., 1965. – С. 359–376.
15. Шкільна історія очима істориків-науківців : матеріали Робоч. наради з моніторингу шк. підруч. історії України / упорядкування та редакція Наталі Яковенко ; Ін-т нац. пам'яті. – Київ, 2008. – Режим доступу: http://chtyvo.org.ua/authors/Yakovenko_Natalia/Shkilna_istoria_ochyma_istorykiv-naukovtsiv/.
16. Кузьма О. Листопадіві дні 1918 р. / Олекса Кузьма. – Вид. 2-ге. – Нью Йорк: Черв. Калина, 1960. – Режим доступу: http://chtyvo.org.ua/authors/Kuzma_Oleksa/Lystopadovi_dni_1918_roku/.
- kompyuter. issledovaniy, 319 p. Retrieved from <http://klex.ru/54d>.
4. Kurdyumov S. P., Knyazeva E. N. Sinergetika: nachala nelineynogo myshleniya [Synergetics: the beginnings of nonlinear thinking]. Retrieved from <http://spkurdyumov.ru/what/sinergetika-nachala-nelinejnogo-myshleniya/>.
5. Vitanovich I. (1964). Istoriya ukrayinskogo kooperativnogo ruhu [History of the Ukrainian Cooperative Movement]. Nyu-York : T-vo ukr. kooperatsiyi, 624 p. Retrieved from <http://diasporiana.org.ua/ukrainica/8001-vitanovich-i-istoriya-ukrayinskogo-kooperativnogo-ruhu/>.
6. Shankovskiy L. (1999). Ukrayinska Galitska Armiya: voenno-istorichna studiya [Ukrainian Galician Army: Military Historical Studio]. Lviv : NTSh, 396 p.
7. Zlupko S. M. (2005). Istoriya ekonomichnoyi teorii [History of Economic Theory]. Kiyiv : Znannya, 719 p. Retrieved from <http://mexalib.com/view/119296>.
8. Kotarbinskiy T. Razvitie prakseologii [Development of Praxeology]. Retrieved from www.bogdinst.ru/vestnik/doc02/07.doc.
9. Hertsberg F., Mosner B., Sniderman B. Bloh (2007). Motivatsiya k rabote [Motivation for work]. M. : Vershina. Retrieved from www.al24.ru/wp-content/uploads/2015/01/фре_1.pdf.
10. Vernadskiy I. & Bazilevicha V. D. (Ed.). (2009). Vitoki. Tvorchcha spadshchina u konteksti istoriyi ekonomichnoyi dumki v Ukrayini [Motivation for work]. Kiyiv: Znannya, 862 p.
11. Balandin R. K. (1979). Vernadskiy: zhizn, mysl, bessmertie [Vernadsky: Life, Thought, Immortality]. M. : Znanie. Retrieved from <http://vernadsky.lib.ru/e-texts/archive/balandin.html>.
12. Makonnell K. R., S. L. Bryu (1993). Ekonomiks: printsipy, problemy i politika [Economics: Principles, Problems and Policies]. Kiev : Hagar-Demos, 785 p.
13. Maslou A. Po napravleniyu k psihologii bytiya [Directed to the psychology of being]. Retrieved from http://royallib.com/book/maslou_abraham/po_napravleniyu_k_psihologii_bitiya.html.
14. Fayol A. & Shcherbanya A. N. (1965). Uchenie ob upravlenii [The teaching about management]. Nauchnaya organizatsiya truda i upravleniya [Scientific organization of labor and management]. M., pp. 359–376.
15. Yakovenko N. (Ed). Shkilna istoriya ochima istorikiv-naukovtsiv : materialy Roboch. naradi z monitoringu shk. pidruch. istoriyi Ukrayini Kiyiv. Retrieved from http://chtyvo.org.ua/authors/Yakovenko_Natalia/Shkilna_istoria_ochyma_istorykiv-naukovtsiv/.
16. Kuzma O. (1960). Listopadovi dni 1918 r. [November days 1918]. Nyu York: Cherv. Kalina, 1960. Retrieved from http://chtyvo.org.ua/authors/Kuzma_Oleksa/Lystopadovi_dni_1918_roku/.

References

1. Konrad N. I. (1974) Izbrannyye trudy [Selected Works]. M. : Nauka, 469 p.
2. Kontsepsiya natsionalno-patriotichnogo vihovannya ditey ta molodi : dod. do nakazu M-va osviti i nauki Ukrayini vid 16 chervnya 2015 r. № 641. Retrieved from <http://mon.gov.ua/usi-novivni/novini/2015/06/16/nacjonalno-patriotichne-vixovannya/>.
3. Haken G. (2003). Tayny prirody. Sinergetika: uchenie o vzaimodeystvii [The mysteries of nature. Synergetics: the doctrine of interaction]. M.; Izhevsk : In-t